

УДК 343.85

О. Тогочинський

SOCIALIZATION AND PERSONAL DEVELOPMENT AS PART OF MEASURES FOR YOUTH CRIME PREVENTION

*О.М. Тогочинський**доктор педагогічних наук, доцент,
ректор Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧАСТИНА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ СЕРЕД МОЛОДІ

Актуальність теми дослідження. Головним чинником, який визначає сьогодення кримінологічної науки, залишається те, що людство не володіє таємницею девіантності людини, а тому спирається на звичні заходи впливу на людську поведінку. Хоча буття науки вже ознаменувалося розумінням невинуватості ретрибутивних настроїв і жорсткої кримінально-правової політики, проте репресивна модель впливу на злочинність, віддаючи данину символічному у праві, є поки що домінуючою.

Разом із тим, багато країн застосовує запобіжні заходи, як реакцію на злочини, які вбачаються некаральними, немовби проголошуючи, що часто каральні і некаральні заходи можуть бути однаково ефективними та неефективними. Застосування означених заходів неможливе без усебічного вивчення особи злочинця. Особливо це стосується молоді, яка все частіше потрапляє в коло певних девіацій. Питання про те, що рухає молоді людиною при вчиненні злочину, можна вважати риторичним. Нестійкість економічного становища як окремих індивідів, так і країни в цілому, незатребуваність деяких професій і часом зовсім абсурдна заробітна плата змушують громадян шукати різні шляхи і виходи вирішення своїх проблем, у тому числі й злочинним шляхом. Тому абсолютно не дивним і прогнозованим є швидке збільшення за всіма показниками злочинів, що вчиняються у молодіжному віці.

Вищевикладене свідчить про актуальність кримінологічного дослідження особи сучасного злочинця молодіжного віку та визначає необхідність подальшої розробки запобіжних заходів, що дасть змогу більш ефективно протидіяти молодіжній злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси глобалізації та інтернаціоналізації злочинності набувають подальшого розмаху у всьому світі, тому злочинність молоді та боротьба з нею є однією з найгостріших проблем сучасності не тільки в Україні, але й у багатьох європейських країнах.

Проблема протиправної поведінки молоді протягом останніх років досить інтенсивно досліджувалась як українськими вченими, так і вченими близького і далекого зарубіжжя. Істотний внесок у розкриття проблем запобігання злочинам серед молоді внесли такі відомі вчені, як: О.М. Бандурка, В.В. Батиргареева, В.М. Бурдін, Б.І. Ветров, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, А.І. Долгова, В.Е. Емінов, В.І. Женунтій, К.Е. Ігошев, С.М. Іншаков, І.І. Карпець, М.П. Клейменов, О.М. Костенко, В.Н. Кудрявцев, М.С. Крутер, Н.Ф. Кузнецова, О.М. Литвинов, В.В. Лунєєв, Є.Б. Мельникова, Г.М. Міньковський, Т.Г. Перепелиця, С.Л. Сибіряков, В.І. Шақун, П.Л. Фріс, О.Ю. Шостко та інші.

Однак, незважаючи на теоретичну та практичну значущість досліджень зазначених авторів, спеціального дослідження потребує особа сучасного злочинця молодіжного віку, її особливості й система запобіжних заходів.

Метою статті є висвітлення визначної ролі соціалізації особи та розвиток особистості як частини заходів щодо запобігання злочинам серед молоді.

Основні результати дослідження. Як свідчать статистичні дані, за останнє десятиріччя, незважаючи на комплекс запобіжних заходів, рівень молодіжної злочинності в Україні, її структура залишається складною. Так, за останні три роки переважали крадіжки й грабежі, частка яких складала 54,2%. Кількість зґвалтувань збільшились на 16,2%, на 14,5% — злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Залишається надзвичайно високою серед молоді питома вага тяжких і особливо тяжких злочинів, які у структурі злочинності сягають 49,5% [1]. З цього можна зробити невтішний висновок про те, що за два останні роки в Україні не тільки майже вдвічі частіше почали вчинятися тяжкі злочини, а й кількість середньої та невеликої тяжкості кримінальних правопорушень і злочинів, що вчинені особами молодіжного віку, за останні роки також збільшилась майже на чверть.

Зазначимо, що нами неодноразово вживаються словосполучення «молодіжна злочинність», «злочинність осіб молодіжного віку», «злочинність кримінально активної частини молоді» та «злочинність серед молоді та неповнолітніх». Ми поділяємо думку законодавця та більшості українських фахівців, які визначають такі вікові межі молодіжної злочинності: молодь як вікову групу у віці 14—35 років, оскільки саме ця група має свої особливості розвитку й соціально-психологічні риси. Також нами акцентовано, що найбільш небезпечною кримінально активною частиною молоді необхідно вважати осіб віком від 18 до 29 років, на відміну від осіб неповнолітніх (від 14 до 18 років), які внаслідок свого фізичного та психічного розвитку не набули стійких кримінально активних якостей [2; 3; 4; 5].

Аналіз досліджень показує, що запобігання злочинності, що проводиться на основі з'ясування й усунення причин злочинності, а також успішне розслідування й залучення до відповідальності винних, тісно пов'язані між собою. Але розкрити причину злочинів можливо не тільки при успішному розслідуванні злочину, але й при проведенні глибокого й широкого аналізу особи злочинця і його оточення.

На думку відомого італійського вченого Ф. Склафані, який розробив програму боротьби із злочинцями-неповнолітніми, висування на перший план

завдання запобігання злочинам певним чином впливає також на роботу органів, що здійснюють боротьбу з ними. Реальна перспектива запобіжних заходів виробляється не тільки теорією, але і практикою. Діючі кримінологічні засоби, кримінально-процесуальні кодекси та норми кримінального права містять основоположні вказівки щодо такої діяльності. Ці законодавчі норми засновані на знанні закономірностей суспільного розвитку, тому вони встановлюють методи запобігання злочинності молоді. Таким чином, в країні вимога запобігання молодіжній злочинності знаходиться в центрі уваги при визначенні завдань органів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю [6, с. 82].

Визнання суперечностей у розвитку суспільства, впливу соціальних умов, на характер морального формування особистості є вирішальним не тільки у поясненні причин протиправної поведінки молоді, а й у формуванні запобіжних заходів.

У кримінології одержала підтвердження і подальший теоретичний та емпіричний розвиток позиція соціологів, відповідно до якої поведінка окремої особистості детермінується суспільним середовищем – «загальний рівень» соціальної детермінації; безпосереднім оточенням (мікросередовищем); внутрішнім світом конкретної людини. Визначальним рівнем детермінації поведінки особистості є макрорівень. Поряд з істотною ознакою він може бути охарактеризований наявністю в суспільстві різних явищ економічного, ідеологічного, культурно-виховного, демографічного, соціально-психологічного характеру. Саме в рамках соціального середовища встановлюються матеріальні, правові, моральні та інші соціальні відносини, що формують особистість як безпосередньо (наприклад, через засоби масової інформації), так і опосередковано, переломлюючись через найближче її оточення. За допомогою цих відносин держава здійснює керування мікросередовищем, використовуючи спеціальні інститути соціалізації особистості (навчально-виховні, культурно-освітні й інші установи), трудові колективи, суспільні й інші організації.

Стосовно молоді процеси і явища сучасної дійсності, що створюють негативні умови для їх життя і виховання, сприяючи таким чином вчиненню ними злочинів, досліджені кримінологами досить повно. До їх числа, наприклад, у різні роки були віднесені: значна соціальна диференціація молодих осіб за рівнем матеріальної забезпеченості, соціальному статусу (у тому числі і за походженням); порушення принципів оплати праці, споживання, розподілу матеріальних благ (життя у батьківській родині, низька чи зрівняльна оплата праці вихователів і педагогів тощо); розходження в характері і змісті навчання, виховання і праці окремих груп дітей, підлітків та юнацтва, що визначають як реальні розходження їхніх сьогодишніх позицій у житті суспільства, так і розходження цих позицій на найближчу перспективу; процеси руйнування батьківської родини, що супроводжуються істотними змінами традиційних відносин з вихованню молоді; обтяженість алкоголізмом, нервово-психічними, хронічними захворюваннями окремих груп населення, включаючи батьків, інших осіб, відповідальних за виховання дітей і підлітків; протиріччя між суб'єктивним прагненням дітей і підлітків до самостійності й об'єктивним звуженням її реальних границь за допомогою заходів, застосовуваних інститута-

ми соціалізації (родиною, школою й ін.); протиріччя між духовними й особливостями матеріальними потребами дітей і підлітків, їхніх батьків і реальних можливостей їх задоволення; низький рівень правової культури, значні деформації моральної і правової свідомості окремих груп молоді, їхніх батьків, інших вихователів; традиційне здійснення основних виховних функцій стосовно молодих осіб, які не мають необхідної професійної підготовки в цій сфері; недостатнє ресурсне і кадрове оснащення сфери життєдіяльності суспільства, спеціалізованої для проведення цілеспрямованої роботи з виправлення молоді тощо. Ці процеси, визначаючи в найбільш загальній формі умови життя в суспільстві, додають своєрідності (залежності від контингенту, території тощо) діяльності з навчання, виховання молоді, формування особистості. Але за певних умов вони ж детермінують і такі негативні явища, як підвищений рівень захворювань і смертності дітей і підлітків, розлучення, жорстоке поводження з оточуючими людьми, самогубства, проституція, наркоманія, злочинність у цілому, що входять у комплекс соціальних факторів, які обумовлюють поведінку, що не відповідає нормам, у тому числі і злочинну [7; 8].

Звичайно, вплив вказаних факторів не слід заперечувати, втім необхідно підкреслити, що провідна роль у формуванні соціалізації особистості належить середовищу, в якому перебуває особистість, соціальним умовам. Це, у свою чергу, істотно впливає на виховні стандарти: сформованість власних поглядів, здатність змінювати їх і виробляти нові, характер Я-концепції, рівень самоповаги й самоприйняття, почуття власної гідності, вибірковість в емоційних відносинах, ступінь готовності й здатності самостійно вирішувати життєві проблеми тощо [9; 10]. Відтак, соціалізація не тільки впливає на розвиток особистості, а й виступає як самостійна частина заходів щодо запобігання злочинам серед молоді.

На думку Ф. Корнелутті, в сучасних умовах запобігання злочинам соціалізація і розвиток активної життєвої позиції молоді мають дуже важливе значення у протидії молодіжній злочинності, тому важливо розглядати ці поняття в системі запобіжних заходів [11, с. 278]. Варто погодитися з такою думкою, оскільки в практиці боротьби зі злочинністю молоді встановлення причин і умов є завданням принципової важливості. Ступінь соціалізації молодої людини, її моральний, правовий розвиток вказують на можливість або, навпаки, неможливість протистояти злочинним проявам. Сукупність даних у цій сфері, відповідне узагальнення отриманих результатів, створюють можливість для розробки системних заходів щодо запобігання злочинності серед молоді, де можуть застосовуватися як традиційні методи і засоби боротьби із злочинністю, так і нові форми цієї діяльності.

Висновки. Дослідження внутрішнього світу особи молодіжного віку є одним із ключових завдань кримінологічної науки. Не можна нехтувати тим, що в реальній дійсності у загальному комплексі детермінантів молодіжної злочинності необхідно виділяти не тільки загальні негативні явища і процеси, що характеризують причини взагалі, а й специфічні фактори, особливості, пов'язані саме з віковими межами, з умовами життєдіяльності молодих людей, з їх розвитком та соціалізацією. Кожна з цих ознак має самостійне значення, свою

специфіку впливу, особливо на індивідуальному рівні, на процес формування особистості молоді.

Кожне суспільство повинно ставити перед собою завдання продовження свого існування, а для цього необхідно приділяти максимальну увагу внутрішнім і зовнішнім процесам розвитку країни. Для України одним із найважливіших завдань є забезпечення соціального становлення і розвитку молоді, її самореалізації, залучення молодих громадян до соціально-політичних та економічних перетворень та розв'язання їх нагальних проблем. І якщо у найближчі декілька років в цьому напрямку нічого не зміниться на краще, наша держава ризикує назавжди залишитись без майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про криміногенну обстановку в Україні // Резонанс. — 16 вересня 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://resonance.in.ua/oleksij-baganets-pro-kriminogennu-situatsiyu-v-ukrayini/>.
2. *Абросімова Ю.А.* Злочинність неповнолітніх та запобігання їй на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ю.А. Абросімова; ДДУВС. — Дніпропетровськ, 2009. — 20 с.
3. *Волков Б.С.* Психология юности и молодости : учеб. пособие / Б.С. Волков. — М. : Академический проект : Трикта, 2006. — 256 с.
4. *Денисов С.Ф.* Кримінологічні ознаки та структура особи молодіжного віку / С.Ф. Денисов // Держава і право. — 2009. — Вип. 44. — С. 339—344.
5. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. — К. : Ін Юре, 2007. — Кн. 2. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. — 712 с.
6. *Scalfani F.* Problemi Generali di Diritto Penale Contributo alla Riforma. — Milano, 1996. — P. 82—83.
7. *Argyle M.* Social situation / M. Argyle. — Cambridge e. a., 1981. — IX. — 453 p.
8. *Damon W.* Social and Individuation / W. Damon // From social and personal Development Infancy through adolescence. — Horton I and Company, 1983. — P. 410—436.
9. *Роджерс К.* Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс : пер. с англ. /общ. ред. и предисл. Е.И. Исениной. — М. : Изд. группа «Прогресс»; «Универс», 1994. — 480 с.
10. *Hutmacher W.* Key competencies for Europe : [report of the symposium] / W. Hutmacher // Secondary education for Europe (Berne, 27—30 March 1996). — Strasbourg, 1997. — P. 124—128.
11. *Cornelutti F.* Teoria generale del diritto. — Roma, 1946. — P. 278—290.

REFERENCES

1. Pro kryminohennu obstanovku v Ukraini // Rezonans, 16 veresnia 2016 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://resonance.in.ua/oleksij-baganets-pro-kriminogennu-situatsiyu-v-ukrayini/>.
2. *Abrosimova Yu.A.* Zlochynnist nepovnolitnikh ta zapobihannia yii na rehionalnomu rivni : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Yu.A. Abrosimova; DDUVS. — Dnipropetrovsk, 2009. — 20 s.
3. *Volkov B.S.* Psihologija junosti i molodosti : ucheb. posobie / B.S. Volkov. — M. : Akademicheskij projekt : Triкта, 2006. — 256 s.

4. *Denysov S.F.* Kryminolohichni oznaky ta struktura osoby molodizhnoho viku / S.F. Denysov // Derzhava i pravo. — 2009. — Vyp. 44. — S. 339–344.
5. *Zakaliuk A.P.* Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka : u 3 kn. — K. : In Yure, 2007. — Kn. 2. Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia vchynenniu okremykh vydiv zlochyniv. — 712 s.
6. *Sclafani. F.* Problemi Generali di Diritto Penale Contributo alla Riforma. — Milano, 1996. — P. 82–83.
7. *Argyle M.* Social situation / M. Argyle. — Cambridge e. a., 1981. — IX. — 453 p.
8. *Damon W.* Social and Individuation / W. Damon // From social and personal Development Infancy through adolescence. — Horton I and Company, 1983. — P. 410–436.
9. *Rodzhers K.* Vzgljad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka / Rodzhers K. : per. s angl. /obshh. red. i predisl. E.I. Iseninoj. — M. : Izd. gruppa «Progress»; «Univers», 1994. — 480 s.
10. *Hutmacher W.* Key competencies for Europe : [report of the symposium] / W. Hutmacher // Secondary education for Europe (Berne, 27–30 March 1996). — Strasburg, 1997. — P. 124–128.
11. *Cornelutti F.* Teoria generale del diritto. — Roma, 1946. — P. 278–290.

Тогочинський О.М. Соціалізація і розвиток особистості як частина заходів щодо запобігання злочинам серед молоді

Автором надається короткий огляд актуальності проблеми молодіжної злочинності. Підкреслюється, що застосування запобіжних заходів неможливе без ґрунтовного вивчення особи злочинця. Особливо це стосується молоді, яка все частіше потрапляє в коло певних девіацій. Метою статті є висвітлення визначної ролі соціалізації особи та розвитку особистості як частини заходів щодо запобігання злочинам серед молоді.

Ключові слова: *молодь, молодіжна злочинність, соціалізація, розвиток, запобігання злочинам.*

Тогочинский А.М. Социализация и развитие личности как часть мер по предупреждению преступлений молодежи

Автор акцентирует внимание на актуальности проблемы молодежной преступности. Подчеркивается, что применение предупредительных мер невозможно без всестороннего изучения личности преступника. Особенно это касается молодежи, которая все чаще попадает в круг определенных девиаций. Целью статьи является освещение роли социализации личности и ее развития как части мер по предупреждению преступлений среди молодежи.

Ключевые слова: *молодежь, молодежная преступность, социализация, развитие, предупреждение преступлений.*

Togochynskiy O. Socialization and Personal Development as Part of Measures for Youth Crime Prevention

The author focuses on the significance of the problem of youth crime. It is emphasized that the use of preventive measures is impossible without a comprehensive study of the identity of the offender. This is especially true of young people, who are increasingly falling into the circle of certain deviations. The purpose of the article is to highlight the role of socialization of the individual and his development, as part of measures to prevent crime among young people.

Keywords: *Youth; Youth Crime; Socialization; Development; Crime Prevention*

Стаття надійшла до редакції 13.03.2017.